

Мери Шели

ПОСЛЕДНИЯТ ЧОВЕК

София, 2022

Mary Wollstonecraft Shelley
THE LAST MAN

© Издателство „Изток-Запад“, 2022

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Гергана Ранчева, превод, 2022

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2022

ISBN 978-619-01-0997-6

МЕРИ ШЕЛИ

ПОСЛЕДНИЯТ
ЧОВЕК

Превод от английски

Гергана Ранчева

*Нека никой вече
не дири предсказание за туй какво се готви
на него и чедата му.*

Джон Милтън¹

Въведение

Посетих Неапол през 1818 г. На 8 декември същата година със спътника ми Прекосихме залива, за да обиколим разпръснати по брега на Бая старини. Бистрите, искрящи води на спокойното море покриваха отломките на древни римски вили, които бяха преплетени с водорасли и осветени в диамантени краски от слънчевите лъчи; синята и кристалночиста стихия беше като онази, по която Галатея навярно се е плъзгала в седефената си колесница или пък Клеопатра е избрала вместо Нил за път на фантастичната си флотилия. Въпреки че беше зима, атмосферата бе почти пролетна и жизнерадостната топлина пробуди онази кротка наслада, която е съдбата на всеки пътешественик, бавещ се в нежеланието си да се откъсне от спокойните заливи и сияйните носове на Бая.

Посетихме така наречените Елисейски полета и Аверно и се скитахме сред редица разрушени храмове, бани и класически кътчета, а накрая навлязохме в тъмната пещера на Сибила от Куме. Нашите *lazzeroni** носеха факли, които горяха в мътно червено из мрачните подземни проходи, чиято тъма ги обграждаше жадно, сякаш желаете да погълне още и още от светлината. Минахме покрай естествена арка, водеща към втора кухня, и попитахме дали не може да влезем и там. Водачите ни посочиха отражението на факлите във водата, която покриваше земята, оставяйки ни сами да направим нужното заключение, но добавиха, че е жалко, тъй като тя води до пещерата на Сибила. Любопитството и възторгът ни бяха стимулирани от това обстоятелство и настояхме да опитаме да преминем. Както често се случва в преследването на подобни начинания, трудностите намаляха при по-обстоен оглед. От всяка страна на влажната пътека открихме „суха земя за нозете ни“². Накрая пристигнахме в просторна, изоставена тъмна пещера, за която нашите *lazzeroni* ни бяха уверили, че е Пещерата на Сибила. Бяхме значително разочаровани, но въпреки това я огледахме внимателно, сякаш нейните празни скалисти стени все още криеха следи от небесен посетител. От едната страна имаше малък отвор.

– Накъде води той? – попитахме. – Може ли да преминем през него?

– *Questo pot, no* – отвърна дивакът, който държеше факлата, – може да се продължи само за кратко разстояние и никой не го прави.

– Аз все пак ще пробвам – каза спътникът ми, – той може би води до истинската пещера. Сам ли да тръгна, или ще ме придружиш?

Изяхвих готовност да продължа, но нашите водачи възразиха срещу това действие. С голяма словоохотливост, на техния роден неаполитански диалект, с който ние не бяхме добре запознати, те ни казаха, че там бродят духове, че таванът ще се срине, че отворът е твърде тесен, за да ни допусне, че вътре

* Просяци в Неапол, работещи като гидове. [Всички бележки под линия, без изрично упоменатите, са на преводача.]

има дълбока яма, пълна с вода, и може да се удавим. Приятелят ми прекрати тирадата, грабвайки факлата на водача, и продължихме сами.

Проходът, който първоначално едва ни допускаше, бързо се стесни и сниши още повече; бяхме се навели почти двойно, но въпреки всичко продължихме да си проправяме път през него. Най-накрая навлязохме в по-широко пространство и ниският таван се издигна, но тъкмо когато приветствахме тази промяна, факлата ни бе изгасена от струя въздух и се озовахме в пълен мрак. Водачите носят със себе си материали за подхранване на огъня, но ние нямахме такива – единственият изход бе да се върнем оттам, откъдето бяхме дошли. Опипахме разширеното пространство, за да намерим входа, и след известно време ни се стори, че сме успели. Но това се оказа втори проход, който явно се изкачваше. Неговият край беше като предния, но нещо, наподобяващо лъч – не можехме да кажем откъде идваше, – хвърляше съвсем бледа светлина в пространството. Очите ни постепенно привикнаха с този сумрак и видяхме, че няма директен проход, който да ни отведе напред, ала бе възможно да се покатерим от едната страна на пещерата до нисък сводест вход на върха, който обещавахе по-лек път, откъдето и открихме, че идва светлината. Със значителна трудност се изкачихме горе и достигнахме друг проход, още по-ярко осветен, и това доведе до още едно изкачване, подобно на предното.

След поредица от такива изкачвания, които извършихме единствено благодарение на нашата решителност, достигнахме широка пещера със сводест, куполообразен таван. Един отвор по средата допускаше небесна светлина, но той бе обрасъл с бодливи храсти и шубраци, които закриваха деня като с воал и придаваха тържествен религиозен оттенък на помещението. То беше просторно и почти кръгло, а в единия му край имаше нещо като каменна скамейка с размерите на гръцка кушетка. Единственият признак на живот тук бе изящният снежнобял скелет на коза, която, навярно пасейки на хълма отгоре, не бе забелязала отвора и бе паднала в него с главата напред. Сигурно бяха изминали векове от този инцидент и разрухата, която той бе оставил горе, вече бе възстановена от растежа на растителност през стотиците лета.

Останалото съдържание на пещерата се състоеше от купчини листа, парчетата дървесна кора и бяла влакнеста материя, наподобяваща вътрешната част на качулката, покриваща зърната на неузряла царевица. Бяхме изтощени от преждията ни по пътя към това място и се настанихме на каменната кушетка, а до ушите ни долетяха звуци от подрънкващи над нас овчи камбанки и викове на овчарче.

Най-накрая приятелят ми, който бе взел няколко от разпръснатите по пода листа, възкликна: „Това е пещерата на Сибила; това са Сибиленни листа!“* При по-внимателен оглед открихме, че всички листа, кори и други материи бяха изписани с писмени знаци. Това, което ни се стори още по-изненадващо, бе, че тези надписи бяха на различни езици, някои непознати на моя спътник; имаше древен халдейски и египетски йероглифи, стари колкото пирамидите. Още

* Страници, изписани с пророческите думи на Сибила.

по-странно бе, че някои бяха модерни диалекти на английски и италиански. Не можехме да разчетем много на слабата светлина, но находката ни, изглежда, съдържаше пророчества, обстояйни разкази за изминали събития и добре познати в днешно време имена; многобройни тържествени и скръбни възклицания за победи и загуби бяха отбелязани на оскъдните страници. Това несъмнено бе пещерата на Сибила: не точно както Вергилий я описва, но цялата земя наоколо беше разтърсвана от толкова много земетресения и вулканични изригвания, че промяната не бе учудваща, въпреки че следите от разрухата бяха заличени от времето. Съхранението на тези листа вероятно се дължеше на инцидента, който бе затворил входа на пещерата, и на бързо растящата растителност, която бе направила единствения отвор непроницаем за бурите. Набързо подбрахме онези листа, чиито надписи поне един от двамата ни можеше да разбере, и след това, натоварени със съкровището ни, се сбогувахме с мрачната пещера и след много преমেждия успяхме да се завърнем при водачите ни.

По време на престоя ни в Неапол често се връщахме до пещерата, като понякога прекосвахме сами осветеното от слънцето море, и всеки път прибавяхме още листа към запасите ни. Оттогава, когато обстоятелствата го позволяват и настроението ми не е пречка, съм се заела с дешифрирането на тези свещени останки. Техният смисъл, чуден и красноречив, често ми се е отблагодарявал за труда, утешавал ме е в скръбта ми и е вълнувал въображението ми до дръзки висини чрез необятността на природата и човешкото съзнание. За известно време усилията ми не бяха самотни, но това време отмина и тяхната сладка награда е изгубена за мен, заедно с избрания и несравним спътник на моите мъки.

*Di mie tenere frondi altro lavoro
Credea mostrarte; e qual fero pianeta
Ne' nvidio insieme, o mio nobil tesoro?*³

Предоставям на читателите последните ми открития от крехките Сибилени страници. Те бяха разхвърлени и несвързани и аз бях длъжна да добавя връзки между тях и да моделирам работата ѝ в последователна форма. Но същността им се основава на истините, съдържащи се в тези поетични рапсодии, и на божествената интуиция, с която девойката от Куме се е сдобила от небесата.

Често съм размишлявала върху предмета на нейните стихове и върху английския им превод от латински. Понякога си мисля, че колкото и да са неясни и хаотични, те дължат днешната си форма на мен, техния дешифратор. Както, ако дадем на друг художник фрагменти от мозаичното копие на Рафаеловото Преображение Христово в „Свети Петър“, той би ги съединил във форма, повлияна от собствените му специфичен ум и талант. Без съмнение, в моите ръце листата на Сибила от Куме са претърпели преиначаване и смаляване на значението и достойнствата им. Единственото ми извинение, заедно ги преобразих така, е, че в непокътнатото им състояние те бяха неразгадаеми.

Трудът ми разведри дълги часове на самота и ме отведе от свят, който бе извърнал доброто си лице от мен, в друг, горящ с въображение

и сила. Дали читателите ми ще попитат как съм могла да намеря утеха в този разказ за страдания и пагубни промени? Това е една от мистериите, присъщи на човешката природа, която има пълна власт над мен и от чието влияние аз не мога да избягам. Признавам, че не съм останала безразлична към развоя на тази история и че съм била потисната, даже съм агонизирала в някои моменти от разказа, преписани дословно от материалите ми. И все пак такава е човешката природа, че вълнението на ума ми бе ценно и въображението, този художник на бурята и земетресението, или по-лошо – на бушуващите и разрушителни човешки страсти, олекоти моята истинска мъка и безкрайни съжаления, като облече тези фиктивни страдания в онази идеализация, която отнема смъртното жило от болката.

Не зная дали това извинение е необходимо. Тъй като достойнствата на превода и адаптацията ми ще отсъдят колко добре съм посветила времето и несъвършените си умения на придаването на форма и стойност на крехките и избледняващи Сибилени листа.